

Victor Hugo Jaizkibelen euskaraz

Victor Hugo idazle erromantikoa-ren euskararekiko ahaleginak Jaizkibelen, nire ustez, aipagarriak dira. Batzutan borondatea ez da guti eta hori erakutsi zuen Victor Hugo idazle aipatuak Pasaian igaro zituen egunetan, gure hizkuntzaz ikasi zuen apurra, Jaizkibelen ar-zaineekin erabiltzean.

Bere garaian ospe handia lortu zuen idazle erromantiko honek oroitzapen atsegin iraunkorrek eram zituen Euskal Herritik. 1843. urteko uztailean agertu zen hemen, karlisten gerrateak utzi zigan hon-damenaren ondorioak ageri agerian zeudenean.

Frantziako Besanzónen 1802an jaioa zen Victor Hugo, literaturan *Odak* (1822) zeritzan poemekin kla-siko bihurtuko zena. Gero, beste zenbait eleberriren artean, *Les Misérables* (1862) zeritzanakin gorengo mailak artuko zituena.

Pasaia nola ikusi zuen ondo asko adierazi zigun Fausto Arozena zenak *El país Vasco visto desde fue-ra* (1949) liburu bikain haren 94-95. orrialdeetan.

1843ko bidaia haietatik sortu zitzaion Hugori *Pirineoak* deituko zuen liburua. Urte hartako uztaile-ren 23an Bordeletik Baionara iritsi zen eta handik bi egunera Miarritze bisitatu eta 28rako Donostiarantza abiatu. Bidart eta Donibane Lohi-zun artean ezagutu zuen Euskal Herriko gurdia, zeinen ardatzaren doinu xistukari liluragarria adit-eaz harriturik gelditu zen. Baina hizkuntzarekikoa ez zen gutiagora-go.

Inguruak ezagutu ondorean, Pasaia atsegingarria iruditu zi-tzaion nonbait eta bertako ostatu batean kokatu zen.

Abuztuaren 4an Jaizkibel aldera oinez abiatu zen Gainak hartzean, ordu biterdiak aldera, otsas bazte-rrari so inguruko ikuspegiak adie-raziz zioen, uhinak plantainetan nola apartsu hausten ziren, itsasoa ilun eta haize azkarrez aurkitzen zelarik. Artzai batek euskaraz esan omen zion, "eguraldi gaiztoa". Or-tzea bel eta uhinen azalean ostar-teak nabari. Urrutian arrantzale be-laontzi bat larri Hondarribiko Bidasoa badiara sartu nahirik. Sei-rak aldera gailurrera heltzean,

uhartze edo osertz zabalak begiratu, mendiak nabari Orreagaraino, ezkeraldetik Bilboraino itsasoa eta eskubitik Baionaraino.

Zazpiretan gaztelu baten murrutan (hesietan) aurkitzen zela zioen. Ez dakigu Arando ala San Hendrikekoaz ari zen. Inguruan kamamilaz beteriko zelai bat omen zen. Hemen ere, artzai bat agertu omen zitzaion eta berak euskaraz agurtu: "Jainkoa berorrerekin". Eta, nonbait, harriturik edo urrundu omen zitzaion. Gero, lagunekin agertu eta haietako bat beragana hurbildu; elkarrizketaz begira adi egon ondorean guztiak oihuka alden du omen ziren: "Ahuatlacouata! ahuatlacouata!" (*Au halakoa da esan nahi oten zuten? Edo Justo Garatek zioen Au alakua da ta*).

Biharamunean berriz ere mendira irten zen. Pasaiara itzultzean, arropa garbiketara ari zen bi neskarengana hurbiltzen, hoietako batek frantsez txar batean esan omen zion: "Jauna, menditik al zatoz?". Eta Hugok euskaraz erantzun: "Bai, bixo nekeza" (ziurrenik, *Bai bidetxo nekeza* esan nahiko zion) eta bi neskok barreari eman ziotela zioen.

Neska bata ile horia eta bestea ilebelzduna, baina biak omen ziren politikak. Gainera, gona gorritz eta kortse urdinez, euskaldunek hain maite dituzten koloreak esango digu. Elkarrizketaren ondorioz jakin zuen ez zirela burgesak, Pasaiako batelerak baizik.

Abuztuaren 6an, mendiak zehar iritsi zen Lezora eta andra zahartxo bati eliza ikusteko, "giltza" galdetu zion euskaraz. Jakingarriak dira elizaz eman zituen aburuak.

Abuztuaren 11.ean Tolosatik zehar heldu zen Iruñera, geroago Pirineoetan barneratzeko.

Ondorean mendiko artzai txabola batean azaltzen du bere burua, non zen zehaztasunik asan gabe. Hala ere, badirudi Aezkoan edo izango zela. Non aipatzen zituen euskarazko zenbait hitzen ezaguerak, erderazkoekin parekatuz: *Zuec, Guc, Nun, Emen, Cembat, Lau Adiskidea*.

Baina, Jaizkibelen erabili zituen esaldi haiek, hogeta hiru urte geroago *Itsasoko langileak* (1866) zeritzan eleberrian berriz erabiliko zituen itsas-gizon pertsonai euskaldunen ahoetan.

Ez dago esan beharrik, bere egonaldi haren denbora laburrean, hemen bertan sortu eta bizi diren askok baino arreta gehiago jarri zuela gure hizkuntza jatorrari buruzkoan. Gero, J. Vinson, H. Gavel eta G. Lacombe euskalariak bakoitzak bere aldetik, zenbait lan argitaratu zituzten Victor Hugo idazleak bildu eta erabili zituen euskarazko hitz eta esaldiei buruz. Guillaumie-Reicher andreak ere lan ederra agertu zigun, argitaratuak eskuizkribuekin konparaketak eginaz. Lan guzti hoiei zenbait ohar eta zuzenketa egin zizkion Justo Garatek, Eneko Mitxelena izen-

pean, *Viajeros extranjeros en Vasconia* (Buenos Aires, 1942) liburuan. Liburu hau berrargitaratu zuen Buenos Aires-ko Editorial Vasca "Ekin" etxe berean, 1989. urtean. Ikus gai hau 174-184 orrialdeetan.

Esan beharrik ez dut hizkuntzaz gainera, beste zenbait iritzi ere agertu zituela Victor Hugok Euskal

Herriari buruz, hoietako batean zioenez, koloreetan euskaldunok urdina eta gorria genituela gogozkoen, eta ondotik J. Garatek gainerratzen du Inazio Zuloaga eibartar pintoreak ere gauza bera zioela.

Zorionean betoz holako bidailariak!

J. San Martin